

LEEFWYSE IN DIE VRYSTAATSE HOOFSTAD IN DIE VROËE 20ste EEU

Jacques van Heerden

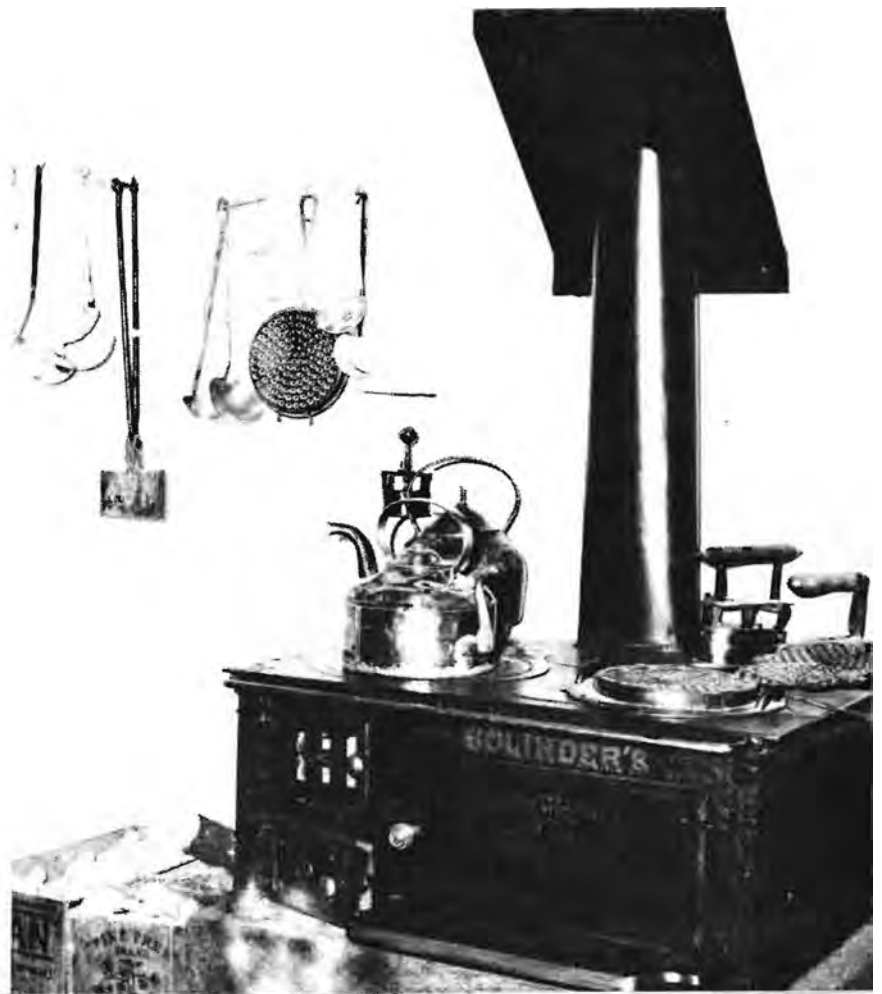
Bykans agt dekades van die huidige eeu is reeds verby, 'n eeu waarin die pas langamerhand versnel het tot die dolle vaart wat ons vandag belewe. Binne 'n skrale tagtig jaar, en dus binne die lewe van sommige van ons, het alles so radikaal verander!

Aan die begin van hierdie eeu het al die vakmanne, soos die tuiemaker, die wamaker, die grofsmid en die kleremaakster, dae en selfs weke aan 'n besondere taak bestee, want hul werk was hul trots en advertensie, en die eindproduk kon 'n erfstuk word. Deesdae word bykans alles van sintetiese materiaal gemaak - en gemaak om tydelik uit te help, beslis nie om vir ewig te hou nie.

>

In Suid-Afrika was die eerste drie dekades van hierdie eeu 'n besonder moeilike tydperk. Dit het 'n aanvang geneem toe die twee klein Boere-republieke midde in die stryd met Groot-Brittanje gestaan het, wat gevolg is deur Milner se verengelsingsbeleid, die klimaks van Uniewording (maar met die stryd in die binnekringe), daarna die Rebelle, gevolg deur die Groot Griep, werkloosheid en arbeidsonrus, die ontstellende armblankevraagstuk, die Depressie en die Groot Droogte van '33. Daar was die stryd om die erkenning van Afrikaans as tweede landstaal asook die Vlagstryd. Hierdie tydperk het egter ook die opkoms van Afrikaner-Nasionalisme gesien, wat uiteindelik veel wyer sou uitkring om te kulmineer in die Republiek van Suid-Afrika.

In die Historiese Straattoneel in die Nasionale Museum is gepoog om nie net die gebruiksvorwerpe van die eerste 20 of 30 jaar van die twintigste eeu uit te stal nie, maar ook om iets van die tydsges te weerspieël. . .

Ons ontmoet die gesin in die eetkamer. Ma is juis besig om die gebraaide skaapboud met gebakte aartappels uit die kombuis uit tafel toe te bring, terwyl Pa vir Boetie aanspreek, seker maar omdat hy laat is vir ete of miskien nog nie sy hande gewas het nie. In die slaapkamer is die getroude dogter besig om haar baba aan die slaap te sus. Die ander kinders moet nog in die skool wees, want ons sien daar is gedek vir ses.

Ma: "Pappa, ek sien die Jamaikagemmer is alweer op. Sal jy dalk 'n kans kry om dit vanmiddag by die apteek te kry? Die baba se ou magie is die laaste paar dae so omgekrap. . ."

Pa: Goeste, Mamma, ek weet nie of ek my draaie sal kry nie. Jy weet, ek moet drie-uur by Dr Flockeman wees en later moet ek en Dominee na Miesies Plessis toe ry. Sy't mos gister weer 'n hartaanval gehad."

Ma: "Hartjie, wat vertel jy my! Stuur maar vir haar groete, hoor. In elk geval, dan sal ek maar self gaan. Dan kan ek somer 'n paar pennies se bruinsuiker by Mister Walker koop vir die konfyt. Marie het vir my die heerlikste vye van die plaas af gebring."

Dogter: “Sal Moeder dalk vir my ’n paar doekspelde kan saambring? Ek het alweer een verloor.”

Ma: “Dis goed so, my kind. Goeiste, ek moet sommer Ouma se brief ook pos. Sy sal al seker dink ons het iets oorgekom, want dis twee weke sedert ek laas geskryf het.”

Pa: “As jy nie kans kry om my oorlosie te kry nie, moet jy maar vir Janneman stuur. Ek sien hy kort juis ’n haarsny ook en dis in dieselfde rigting. Jy weet, hierdie moderne oorlosies is darem nie dieselfde as vanslewe s’n nie. Hierdie een het nou al vandag ’n hele minuut verloor.”

Jan: “Pa, Oom Hendrik sê die wawiel se velling is reg, Pa. Oom Hendrik sê hy sal dit nog vanmiddag saam met Witbooi stuur, Pa.”

Die perd en die os, perdekar en ossewa, was die mens se belangrikste vervoermiddels. Die enkele motors wat daar was, was in elk geval nie veel vinniger as ’n perderuiter nie, steekser as ’n muil en met meer vitterjasies as ’n vroumens. Mettertyd het die motors egter vinniger, luukser en geriefliker geword en sodoende die pas van die lewe versnel, ’n groot bydra gelewer tot omgewingsbesoedeling, die dodetol op die paaie geweldig laat toeneem, en selfs die ontvolking van die platteland aangehelp.

Telefone was maar skaars en as Mevrouw iets wou hê, moes sy meestal self gaan - en dikwels te voet. Radio’s was ongehoord, terwyl die grammofoon hier en daar sy verskyning gemaak het. Niemand het saans voor ’n simpele kassie gesit en na ingemaakte vermaak gekyk nie. Dit was die tyd toe daar saans “window shopping” gedoen is, toe Pa en Ma en die kinders nog oorgestap het na die bure toe om ’n bietjie te gesels en Engelse- of Boeretroos te drink.

Dogter: "As Moeder daar by ou Miesies Wallace se winkel verbygaan, kyk bietjie na daardie wit skoene in die venster. Sy sê dis die nuutste mode, Moeder, en Gert het belowe ek kan volgende maand twee pond vir klere kry."

Pa: "Sannie, jy koop net nie vir jou een van daardie nuwerwetse baaigoed nie. 'n Mens kan netsowel kaal loop. . ."

Ma: "My kind, jou Ma sal kyk, maar skoene is deesdae sô duur dat jy liewers daaraan moet dink om die oues te laat versool. Oubaas Venter doen rêrig sulke deeglike werk."

Dogter (vies): "Dis seker so, Moeder, maar my ander skoene is lankal uit die mode uit. En Gert hê mos gesê. . ."

Pa: "Sannie, sie jy luister wat jou Ma sê! En onthou, die geld groei ook nie op Gert se rug nie."

Ma: "So van geldmors gepraat: die Smits hier oorkant het mos een van daardie nuwerwetse opwenged gekoop. Wat noem hulle dit tog nou weer?"

Sannie: "Dis 'n gremmiefoun, Moeder."

Ma: "Gremmiefoun, ja. Die hele oggend al tuit my ore van die geblêr, en sulke heidense musiek in dieselfde kamer waar De Breede en de Smalle Weg hang! Ek sou my skaam as ek hulle was. Ek wonder of Dominee nie Sondag iets daarvoor kan preek nie. . ."

MINING CRISIS ON RAND

At the request of the Museum the Friend Newspapers Ltd recently printed two old-time newspaper posters for display in the Historic Street Scene. In the photograph Mr Tim Ross-Thomson (left), editor, and Mr Brain Moulton, manager of *The Friend*, discuss the headlines of the issue of 11 May 1920 with Mr W B Walker, "owner" of the "Boeren Handelshuis" in Fontein Street in the Street Scene. The second poster reads "Smuts to carry on" and is dated March 18, 1920. ■

Photo: Friend

PRAKTIKUM

In die vorige uitgawe van hierdie Nuusbrief is melding gemaak van die Museum se voorneme om 'n praktiese handleiding vir die versameling en verwerking van biologiese monsters uit te gee. Weens onvoorsiene omstandighede is die publikasie van die eerste paar artikels van hierdie reeks, bekend as *Praktikum*, vertraag maar dit sal nou binne die volgende paar weke ter perse gaan. Soos uit die titels afgelei kan word, gaan dit in die eerste artikels veral oor die versameling van dierlike materiaal. Dit sal later uitgebrei word na plante en uiteindelik ook eksperimentele werk insluit. ■

Praktikum 1. Basiese Tegnieke in die Biologie-Klasmuseum. (Verduidelik hoe die verskillende fikseer- en preserveermiddels opgemaak word, wat in die veldaan-tekeningboek en Museumkatalogus opgeteken behoort te word, en behandel ook monter-tegnieke en etikettering).

Praktikum 2. Die Versameling van Ongewerwede Diere (Insekte uit-gesonderd).

Praktikum 3. Die Versameling van Insekte.

Praktikum 4. 'n Eenvoudige Sleutel vir die Identifikasie van Ongewerwede Diere.

Praktikum 6. Die Inbed van Bio-logiese Materiaal in Kunshars.

(Praktikum 5 behandel die versameling van werweldiere, maar is nog nie gereed vir publikasie nie).

'n Volledige stel van *Praktikum*-artikels sal aan elke skool in die Vrystaat beskikbaar gestel word. 'n Hele aantal privaatpersone het ook reeds te kenne gegee dat hulle dit graag sou wou ontvang. Hoewel dit aanvanklik ons voorneme was om dit kosteloos aan belangstellendes te stuur, het dit sedertdien geblyk dat die druk- en versendingskoste 'n aardige bedraggie per jaar sal beloop. Daar is gevolglik besluit om 'n vaste prys van 20 sent per eksemplaar (versending ingesluit) te vra. Ons wil dus vriendelik vra dat diegene wat reeds te kenne gegee het dat hulle *Praktikum* graag sal wil ontvang, ons in kennis sal stel of hulle nog daarin belangstel al dan nie. Rig alle korrespondensie in hierdie verband aan:

Praktikum
p/a Nasionale Museum
Posbus 266
9300 Bloemfontein ■